

Olga Przybyta

Struktura językowa rozmowy szkolnej

Komunikacja szkolna, niezależnie od uwarunkowań interakcyjnych i sytuacyjnych, należy do ustnej odmiany języka, czyli języka mówionego, który w zasadzie jest zdeterminowany przez wpisane w specyfikę komunikacji mówionej „twarzą w twarz” trzy czynniki: dialogowość, spontaniczność i sytuacyjność¹.

Dialogowy charakter komunikacji szkolnej w sytuacjach spontanicznych realizowany jest w sytuacjach pozalekcyjnych, wykraczających poza instytucjonalne ramy szkoły. We wszystkich badanych dotychczas szkolnych układach interakcyjnych język traktowany był jako element współtworzący makroakty lekcji.

W niniejszym artykule analiza obejmować będzie akty mowy występujące w sytuacjach pozalekcyjnych, a więc rozmowy na przerwach śródlekcyjnych nauczycieli między sobą lub nauczycieli z uczniami, rozmowy na zajęciach pozalekcyjnych (kółka zainteresowań, szkolne kluby sportowe), rozmowy w sytuacjach pozalekcyjnych (indywidualne nauczyciela z uczniami, nauczycieli między sobą, także w pokoju nauczycielskim, na dyskotecę klasowej lub szkolnej). W omawianych aktach mowy dominuje w nich potoczna odmiana języka. Wszystkie wskazane sytuacje komunikacyjne łączy bezpośredni charakter relacji między wchodzącymi ze sobą w interakcję partnerami zdarzenia komunikacyjnego.

Rozmowę szkolną traktuję jako makroakt mowy występujący w komunikacji dydaktycznej, ukonstytuowany ze specyficznych założeń, intencji i postaw porozumiewających się ze sobą interlokutorów – nauczycieli między sobą oraz nauczycieli z uczniami.

Rozmowa zakłada bowiem – jak pisze Kazimierz Ożóg – wzajemną wymianę myśli za pomocą słów, mówienie z kimś, rozmawianie, konwersację, pogawędkę².

¹ Por. K. Ożóg, *Ustna odmiana języka*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 85–98.

² *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, Warszawa 1981, t. 3, s. 103.

Rozmowa jest podstawowym sposobem komunikowania się ludzi. Wydaje się, że rozmawianie i prowadzenie konwersacji jest zachowaniem oczywistym. Jednakże uczestnictwo w rozmowie wymaga aktywności niemal wszystkich procesów psychicznych, wrażliwości na wymagania sytuacji interpersonalnej oraz sprawnego wykorzystania aparatu emisji i odbioru sygnałów – aktów komunikowania. Rozmowa angażuje więc biologiczne, psychologiczne i społeczne mechanizmy kształtowania zachowania człowieka³. Szeroko rozumiany kontekst rozmowy umożliwia partnerom porozumiewanie się, gdyż – jak pisze Krystyna Pisarkowa – „żadne porozumiewanie się nie jest bezkontekstowe”⁴.

W odniesieniu do analizowanych relacji komunikacyjnych rozmowa jest najswobodniejszym sposobem komunikowania się w szkole, w którym dwoje lub więcej uczestników swobodnie wymienia się rolą nadawcy i odbiorcy.

Analiza makroaktu rozmowy obejmuje: „nadrzędne pragnienie porozumiewania się i staranne dopasowanie zachowania się rozmówców do wymogów sytuacji”⁵, czyli nauczyciel w relacji z innym nauczycielem czy też uczniem stara się tak zorganizować formę przekazu, aby odbiorca mógł go swobodnie odczytać i chciał włączyć się w przebieg konwersacji. Zdaniem M. McLaughlin, rozmowa odnosi się do procesu planowania i realizacji działań komunikacyjnych, czyli każdą wypowiedź w konwersacji należy rozważyć jako realizację planu, dzięki któremu mówca wykorzystuje dostępne sobie zasoby językowe i pozajęzykowe, w celu wytworzenia przekazu na osiągnięcie wybranego celu⁶.

Analiza makroaktu rozmowy obejmuje dwa poziomy. Pierwszy pozwoli wykażać, jakie rodzaje mikroaktów mowy tworzą złożoną strukturę rozmowy. Drugi stanowi analizę struktury formalnej makroaktu rozmowy. Cechy odmiany potocznej języka w aktach mowy nauczycieli były akcentowane przy okazji analizowania wcześniejszych sytuacji komunikacyjnych. Jednakże dopiero sytuacja pozalekcyjna, która jest najbardziej zbliżona do naturalnych warunków komunikacyjnych, związanych z kontaktami nieoficjalnymi (prywatnymi), pozwala wskazać na zjawiska typowe dla języka potocznego używanego przez nauczycieli.

W licznych publikacjach język potoczny występuje jako synonim języka mówionego, ustnego⁷ bądź jako jego nieodłączny element (dialogowa postać)⁸. Takie

³ Por. Z. Nęcki, *Komunikacja międzyludzka*, Kraków 1996, s. 133.

⁴ Por. K. Pisarkowa, *Zdanie mówione a rola kontekstu*, [w:] *Studia nad składnią polszczyzny mówionej*, red. T. Skubalanka, Wrocław 1978, s. 7–20.

⁵ G.N. Leech, *Principles of pragmatics*, London 1983, [za:] Z. Nęcki, *Komunikacja...*, s. 135.

⁶ Ibidem, s. 136.

⁷ Z. Klemensiewicz, *O różnych odmianach współczesnej polszczyzny*, Warszawa 1953; S. Urbańczyk, *Rozwój języka narodowego. Pojęcia i terminologia*, [w:] *Prace z dziejów języka polskiego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979, s. 9–33.

⁸ Por. H. Kurkowska, S. Skorupka, *Stylistyka polska*, Warszawa 1959, s. 234; D. Butler, *Miejsce języka potocznego wśród odmian współczesnej polszczyzny*, [w:] *Język literacki i jego warianty*, red. S. Urbańczyk, Wrocław 1982, s. 27; W. Lubaś, *Potoczność i jej przejawy w tekstach słowiańskich*, „Socjolingwistyka” 8, red. W. Lubaś, Wrocław–Warszawa 1988, s. 47; T. Skubalanka, *Kategorialne ukształtowania*

ujęcie języka potocznego wynika z różnic zachodzących między tymi pojęciami i krzyżowaniem się ich zakresów. Zdaniem Danuty Buttler, funkcjonalna odmiana języka, zwana potoczną, jest najczęściej wyzyskiwana w mowie, i odwrotnie – w wypowiedziach mówionych aktualizują się przede wszystkim środki potoczne, jednakże nie są one składnikami ani wyłącznymi, ani niezbędnymi⁹. Wypowiedzi ustne, do których zaliczam analizowane w rozdziale komunikaty nauczycieli, składają się ze słownych elementów neutralnych, należących do odmiany oficjalnej, literackiej języka oraz z elementów nacechowanych. Elementy potoczne są tylko jednymi z wielu możliwych środków, które wskazują na mówiony charakter wypowiedzi nauczycielskich. Ich rola wiąże się ściśle z definiowaniem potoczności, która – według Anusiewicza¹⁰ – jest utożsamiana z naturalnością, z naturalnym nastawieniem, postawą wobec świata, naturalnym obrazem świata. Podkreśla się takie najistotniejsze jej cechy, jak:

- mówioność;
- powszechność, spontaniczność, bezpośredniość;
- swobodność, ekspresywność, zwyczajność;
- mniejszą staranność wobec formy, charakter emocjonalno-wartościujący;
- humorystyczną interpretację świata¹¹.

Odmiana potoczna oddaje najlepiej właściwości języka mówionego, stanowiąc jego prymarną postać¹². Dla ustalenia cech odmiany potocznej w języku nauczycieli przyjąłem klasyfikację elementów charakterystycznych dla ustnej odmiany języka, które – na podstawie prac innych autorów – wyodrębnił Aleksander Wilkoń¹³. Badacz zestawiał różnice między językiem mówionym a językiem pisanim na następujących poziomach: fleksyjnym, słowotwórczym, składniowym, leksykalnym i organizacji tekstowej.

Mikroakty w makroakcie rozmowy potocznej

Rozmowa jako makroakt zakłada przenikanie się i łączenie w sekwencje różnych mikroaktów mowy, które stanowią o jej złożonym charakterze. Specyfikę makroaktu rozmowy potocznej w szkole można odnieść do zaproponowanego przez

tekstów potocznych, [w:] *Tekst ustny – texte oral. Struktura – pragmatyka – problem systematyki – ustność w literaturze*, red. M. Abramowicz, J. Bartmiński, Wrocław 1989, s. 21; A. Furdal, *Językoznawstwo otwarte*, Wrocław–Warszawa–Kraków 2000, s. 141–147; A. Wilkoń, *Typologia odmian współczesnej polszczyzny*, Katowice 2000, s. 49–53.

⁹ D. Buttler, *Struktura polskiego słownictwa potocznego*, [w:] *Studia nad składnią...*, s. 112.

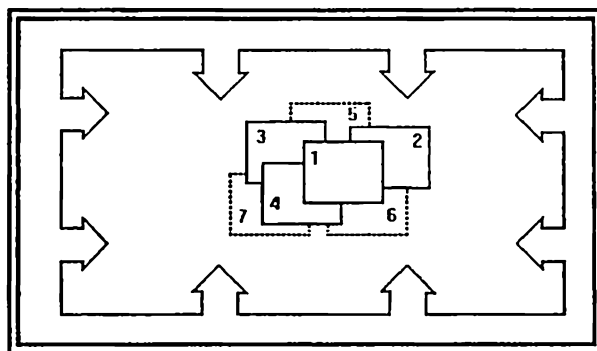
¹⁰ J. Anusiewicz, *Potoczność jako sposób doświadczenia świata i jako postawa wobec świata*, „Język a kultura”, t. 5, Wrocław 1989, s. 9.

¹¹ Tamże, s. 11–12.

¹² A. Wilkoń, *Typologia odmian...*, s. 52.

¹³ Tamże, s. 44–47.

Katarzynę Skowronek¹⁴ schematu, który ukazuje złożoność makroaktu reklamy. Przyjmuję ten schemat, dostosowując go do rozmowy potocznej traktowanej jako makroakt, w którym występują akty mowy typu: informatywy, dyrektywy, komisywy, konwencjonalia, ekspresywy, deklaratywy, ale też sekwencje mikroaktów, które budują temat rozmowy.

Makroakt rozmowy potocznej

Objaśnienia schematu:

struktura makroaktu rozmowy potocznej

akty: informatywne, dyrektywne, komisywne, deklaratywne, konwencjonalne, ekspresywne

typ aktu illokucyjnego, który często występuje w strukturze rozmowy potocznej

sekwencje aktów mowy rozmowy potocznej

Powyższy schemat obejmuje wszystkie mikroakty lub większość mikroaktów illokucyjnych, które mogą się pojawić w rozmowie potocznej nauczycieli. Podkreśla on sekwencyjny charakter aktów mowy, które występują w wypowiedzi mówionej.

Wśród splotów mikroaktów rozmowy wyróżniam:

- informowanie,
- szukanie informacji,
- oddziaływanie na odbiorcę¹⁵.

¹⁴ K. Skowronek, *Reklama Studium pragmatyngwistyczne*, Kraków 1993, s. 22.

¹⁵ Por. Z. Nęcki, *Komunikacja...*, s. 76–78.

Informowanie

1. Oferta konwersacyjna odnosi się do wypowiedzi rozpoczynającej rozmowę przez podanie informacji, opinii. Por.:

N.: Aha, to tablicę dać jeszcze. To do końca roku sobie odpoczywacie. Tablice z pierwiastkami są stare. To teraz niczego już uczyć się nie będziecie. To świetnie. A... jeżeli chodzi o nowe zakupy do pracowni, to powiedzcie pani, że musi złożyć mi zamówienie.

(Bytom, gimnazjum, przerwa śródlekcyjna, pracownia chemiczna)

Wypowiedź ta ma formę sądów, które odnoszą się do tablic z pierwiastkami oraz wyliczenia oznajmień, które wyrażają opinię nadawcy w stosunku do tego, co robią *teraz* rozmówcy. Wypowiedź zawiera także element wartościujący pozytywnie: *to świetnie*.

Inny przykład:

N.: Sławek, ty mówisz przez nos. Jesteś przeziębiony, więc co tu robisz. Teraz taka pora roku i pada na każdego. Wczorajszy deszcz był okropny, ale jak liście puściły. Jak wszyscy tacy przeziębieni chodzić będą, to pięknie. Ciekawe co to za występ będzie. Spektakl katarowych aktorów, jeszcze mocniej udramatyzowany.

(Bytom, SP, kółko teatralne)

Bezpośredniość kontaktu w powyższych przykładach wymaga od rozmówców natychmiastowej reakcji. Ze względu na ograniczoną pojemność pamięci operacyjnej¹⁶ wypowiedzi mają postać zdań pojedynczych oraz zdań współrzędnych, łączących się ze sobą na zasadzie skojarzeń. Odniesienie się do „tu i teraz” zdarzenia komunikacyjnego oraz odwołanie się do wiedzy i doświadczeń życiowych partnerów interakcji decyduje o mniejszej staranności wypowiedzi. Zarówno nadawca, jak i odbiorca budują swoje komunikaty bez uprzedniego przygotowania. Konieczność natychmiastowego mówienia powoduje, że rozmówcy unikają struktur rozbudowanych. W wypowiedziach w formie ciągów wyrażen zacierają się granice pomiędzy zdaniami, czasem brakuje im logicznego związku.

Nauczyciele w swoich wypowiedziach często stosują wyrazy zaczerpnięte z leksyki potocznej i gwary młodzieżowej, chcąc w ten sposób zwiększyć ich komunikatywność i nadać im charakter swobodny, prywatny:

N.: Kupiłam wczoraj nową płytę Lenny'ego Kravitz.

U.: Jaka? Słyszałam, że *super*.

N.: Ogólnie *spoko*, na początku tylko mała *chała*.

(Bytom, gimnazjum, rozmowa nauczyciela z uczniem po lekcjach)

Takie zachowania językowe nauczyciela pozostają w sprzeczności z obowiązkiem posługiwania się przez niego starannym rejestrem języka potocznego¹⁷, który

¹⁶ Por. K. Ożóg, *Leksykon metatekstowy polszczyzny mówionej. Wybrane zagadnienia*, Kraków 1990, s. 94.

¹⁷ J. Bartmiński, *Styl potoczny...*, s. 122–124.

uwzględniałby normy poprawności gramatycznej. Uczniowie traktują często zachowania nauczyciela jako przyzwolenie na używanie swobodnego słownictwa, niezależnie od sytuacji komunikacyjnej.

2. Odpowiedź – podanie informacji bezpośrednio związanej z zadaniem poprzednio przez rozmówcę pytaniem lub stwierdzeniem:

N₁: Idziesz gdzieś na śledzia?

N₂: Pewnie, do znajomych.

(Bytom, rozmowa w pokoju nauczycielskim)

Wypowiedź ta składa się z pytania i krótkiej odpowiedzi, która ma formę sądu niezaprzeczalnego.

3. Potwierdzenie – aprobata, wyrażenie zgody i pozytywna ocena wypowiedzi rozmówcy, np. *Tak, święta racja*:

N₁: Przyniosę ci to jutro na... po trzeciej lekcji.

N₂: Dobra, dzięki.

(Bytom, rozmowa w pokoju nauczycielskim)

Poprawki i uściślenia dokonuje się, sygnalizując korektę za pomocą leksemu w postaci operatora tekstowego *znaczy* lub interiekcją *a!*, *aha!*, np.:

N.: A ty, Aga, co dzisiaj robisz?

U.: Ala.

N.: Znaczy Ala, co dzisiaj robisz?

(Bytom, gimnazjum, rozmowa po lekcjach)

4. Zaprzeczenie – wyrażenie niezgody, dezaprobaty, negacja i negatywna ocena wypowiedzi rozmówcy, np.

N.: Nonsens!!!

U.: Raz mi się to zdarzyło.

N.: Nie raz!

U.: Raz.

N.: To ja zdecyduję, czy masz mówić, czy nie. Teraz słuchaj!

(Bytom, rozmowa nauczyciela z uczniem po lekcji)

Rozmowa ta wyraża dezaprobatę oraz negatywny stosunek do wypowiedzianych treści. Zawiera asercję, która wiąże się z ekspresywnie zabarwionym zaprzeczeniem. Kolejna replika ma składnię maksymalnie zredukowaną i wyraża sąd. Rozmowę zamyka polecenie dyscyplinujące. Nauczyciel z pozycji nadrzędnej rozstrzyga, kiedy i dlaczego wypowiedź zostaje urwana.

Wypowiedzi urwane, które występują w języku nauczycieli, często determinowane są czynnikami językowymi, psychologicznymi, które wynikają z zachowania nadawcy (niemożność znalezienia odpowiedniego słowa w określonym momencie

rozmowy, dominacja nauczyciela, zahamowania psychiczne spowodowane trudnościami podejmowanego tematu). Istotny jest fakt, że mimo urwania wypowiedzi komunikacja nie zostaje w żaden sposób zakłócona.

5. Modyfikowanie – wypowiedzenie, które zawiera aprobatę, potwierdzenie lub zaprzeczenie głównej myśli wyrażonej przez rozmówcę, a równocześnie wnosi zmianę w jej rozumieniu, np.: *Bajki są często okrutne i przerażające; Tak, bajki bywają okrutne, ale nie przerażające. Por.:*

R: Chciałem tylko powiedzieć, że Mateusz...

N.: Tak wiem, orientuję się.

R: Ale to ma związek z jego babcią. Skąd pani to wie?

N.: A, z babcią. Przepraszam, pomyliłam się.

(Bytom, rozmowa po zebraniu z rodzicami)

Przypadki takie są rzadsze, gdyż pomiędzy rozmówcami panują odmienne relacje, różni ich między innymi ranga nadawczo-odbiorcza, stopień znajomości, sytuacja oraz wiedza i doświadczenie.

6. Cytaty – wprowadzanie do rozmowy informacji, które już w jakiejś formie były omawiane, przytaczane; cytowanie samego siebie lub innych osób i materiałów dostępnych rozmówcom:

N₁: Chcemy pogadać o wyjeździe.

N₂: Znowu pogadać o wyjeździe.

N₁: Znowu pogadać o wyjeździe.

(Bytom, rozmowa między nauczycielami)

Spontaniczność i swoboda w wypowiedziach „twarzą w twarz” zakłada także mówienie równoległe. Niezależnie od uwarunkowań sytuacyjnych w jednym czasie wypowiada się więcej niż jedna osoba. Partnerzy mówią jednocześnie, bez wzajemnego przerywania sobie. Przytoczona wypowiedź równoległa przebiega na dwóch poziomach: każdy z rozmówców kontynuuje swój temat. Wypowiedzi się przenikają, wskazując odniesienia do jednego problemu (wspólny wyjazd). Bez względu na uwarunkowania sytuacyjne i relacje nadawczo-odbiorcze wypowiedź równoległa może przyjąć formę powtórzenia, wtrącenia, które nawiązuje do wypowiedzi poprzedzającej. Mówienie równoległe, podobnie jak wszystkie wymienione składnikowe środki, stanowi cechę typową dla mówionej odmiany języka, w której spontaniczność, dialogowość oraz ścisła zależność od konsytuacji określa dynamiczny charakter wypowiedzi.

Inny przykład:

N₁: Z nim już jest w porządku?

N₂: Z nim już jest w porządku, ale jej nie wypuścili.

(Bytom, rozmowa w pokoju nauczycielskim)

Powtórzenia te, które występują w języku mówionym, obejmować mogą całą frazę przedmówcy, jakąś jej część lub rozszerzać ją o dodatkowe, nowe informacje (struktura tematyczno-rematyczna). Powtórzenie frazy, wyrażenia lub tylko leksemu spełnia wiele funkcji, jak na przykład wspomniana powyżej funkcja korygująca treści bądź utrwalająca wiadomości. Może także stanowić punkt wyjścia do dalszych dywagacji, spełniać funkcję impresywną bądź fatyczną, wypełniać luki w rozmowie i wpływać na spójność. Powtórzenia występujące w języku nauczyciela bardzo często są przejawem ekspresji mówiącego¹⁸. Wydłużają one także czas namysłu, pełnią więc funkcję retardacyjną:

N.: To co dziś poprawiasz?

U.: (milczy)

N.: To co dziś poprawiasz?

U.: Ja, matematykę.

(Bytom, gimnazjum, przerwa śródlekcyjna)

7. Reakcje werbalne – wokalizacje realizowane przez słuchacza jako reakcje na tekst osoby mówiącej, które z reguły są nieudaną próbą zabrania głosu („jaa, eee, taaak”).

Szczególnie charakterystyczne są one dla potocznej odmiany języka, w której interiekcje występują jako wyraz oceny, opinii czy też sposobu wyrażenia aprobaty bądź dezaprobaty na zachowanie interlokutora, np.:

N.: (w czasie przygotowywania sali na uroczystość Dnia Matki) Aga, podaj mi ołówek, nie ołówek, a bibułę.

U.: (bez reakcji)

N.: Jejku, aj, nie Aga, tylko Ala.

(Bytom, sytuacja pozalekcyjna)

8. Konwencje komunikacyjne (fatyczne) – rytuały przywitania, znaki dostrzeżenia rozmówcy, np. *Cześć*, *Dzień dobry*, itp.:

N₁: Sie manko, mała!

N₂: Cześć! Jak długo cię nie było.

(Bytom, rozmowa w pokoju nauczycielskim)

Zwroty powitania mają typowo kolokwialny charakter. Wystąpienie ich wskazuje na bliskie relacje łączące rozmówców.

¹⁸ Por. A. Grzesiuk, *Składnia wypowiedzi emocjonalnych*, Lublin 1995; B. Witosz, *Rola powtórzeń w tekście literackim stylizowanym na tekst mówiony (na przykładzie monologu wypowiedzianego)*, Katowice 1985, s. 92–107.

Szukanie informacji

Pytania – kategoria ta odnosi się wyłącznie do aktów szukania informacji przez osobę pytającą. Pytania retoryczne zalicza się do „oferty konwersacyjnej”, pytania fatyczne (np. *Jak się masz?*) – do konwencji komunikacyjnych, np.:

N₁: Gdzie Basia?

N₂: Poszła do domu.

(Bytom, rozmowa w pokoju nauczycielskim)

U.: A to na górę trzeba zawieść?

N.: Tak, do pani Bożeny, tam do sali.

U.: Do sali pani Bożeny, wiem gdzie.

(Bytom, SP, przerwa śródlekcyjna)

N₁: To ja piszę już. A gdzie jest ta nowa płachta, ta wiesz, y...

N₂: Basi?

N₁: Tak.

N₂: Leży, już ci dają.

(Bytom, rozmowa w pokoju nauczycielskim)

Dopowiedzenia i uzupełnienia zapewniają płynność rozmowy, stanowią rodzaj potwierdzenia zrozumienia przekazu, a tym samym – wspólnej wiedzy. Pytania w przeważającej mierze o strukturze ułomnej potwierdzają mówiony charakter wypowiedzi. Inny przykład:

N.: *Szarpnąłeś* matematykę?

U.: Zdałem wczoraj.

N.: Czyli średnia będzie wyższa. Ta *docha* podniesie ci ją, nie?

U.: Mama będzie spokojniejsza, to było najważniejsze.

(Bytom, gimnazjum, rozmowa nauczyciela z uczniem na przerwie)

Nauczyciel przez użycie wyrażen ze slangu młodzieżowego starał się tutaj zmniejszyć dystans między sobą a uczniem oraz zaakcentować partnerstwo.

Oddziaływanie na zachowanie

Akty mowy, które należą do tej grupy, stanowią klasyczne dyrektywy. Reprezentowane są przez prośby, rozkazy, nakazy, polecenia i groźby, np.:

N₁: Słuchaj, byłam wczoraj u Gosi...

N₂: No i co, zrobiła coś z włosami...

N₁: Czekaj, nie rób jeszcze tego!

N₂: Przestań mnie pouczać!

N₁: Daj mi skończyć.

N₂: Przecież ja ci wcale nie przerywam, tylko mówię, że...

N₁: Dobrze, to w takim razie słuchaj.

(Bytom, rozmowa w pokoju nauczycielskim)

Sytuacja komunikacyjna jest tutaj wręcz komiczna, gdyż rozmówcy nie tylko nie pozwalają sobie dokończyć wypowiedzi, ale w ogóle nawzajem siebie nie słuchają. Każdy z nich chce mówić. Nauczyciele zachowują się w ten sposób nie tylko w stosunku do siebie i swoich uczniów, ale bywa, że i do rodziców. Wzajemnie kierowane do siebie rozkazy nie wnoszą do rozmowy uporządkowania, rozmówcy nie reagują na siebie i swoje opinie.

Inny przykład:

N₁: Może dzisiaj.

N₂: Poprosilem tatę, żeby wcześniej się z nami umówił, bo my też mamy swoje sprawy..., jak się nie da, no to o której my do domu wrócimy.

(Bytom, rozmowa między nauczycielami na przerwie)

Rozmowa ma formę propozycji oraz prośby wyrażonej eksplicytnie czasownikiem performatywnym *poprosilem*, którą rozwija językowa struktura o charakterze wyjaśnienia.

Podsumowując stwierdzam, że potoczność w języku nauczyciela uwidacznia się wyraźnie w płaszczyźnie semantycznej analizowanych wypowiedzi. Występujące w płaszczyznach gramatycznej i semantycznej oraz w strukturze składniowej cechy typowe dla stylu potocznego, takie jak: ułamne konstrukcje pytajne, urywania wypowiedzi, mówienie równoległe, powtórzenia, przerywania były charakterystyczne dla wypowiedzi nauczycieli. Ich pojawienie się wskazywało na typowe dla stylu potocznego elementy, których właściwe odczytanie gwarantuje osadzenie w konsytuacji. W zebranych materiale pojawiło się także słownictwo młodzieżowe, kolokwializmy, które m.in. wiązały się z nacechowaniem emocjonalno-wartościującym wypowiedzi oraz pozornym zmniejszaniem dystansu między partnerami komunikacji. Osobny problem stanowi zagadnienie poprawności językowej prezentowanych wypowiedzi. Rozmowę nauczycieli w sytuacjach pozalekcyjnych traktuję jako makroakt złożony ze splotów mikroaktów, takich jak akty informatywne o językowej strukturze opisu, argumentacji, narracji; dyrektyw: prośby, żądania, nakazu, pytania, deklaratywów, ekspresywów i komisywów. W analizowanym materiale zauważyłam najwięcej aktów informatywnych, dyrektywnych i ekspresywnych, co jest zgodne z językowymi wyznacznikami rozmowy potocznej.